

Ds. Nicolaas Hendrik Beversluis (1850-1931).

Klacht en Jubel

facetten uit de
'kleine kerkhistorie'
rondom

Ds. Nicolaas Hendrik Beversluis
(1850-1931)

beschreven
door
C. de Jongste

VAN DEN BERG B.V.
1983 ZWIJNDRECHT

Ten geleide

Gaarne voldoe ik hiermee aan het verzoek van de auteur van dit boek over het leven en werk van Ds. Nicolaas Hendrik Beversluis, een 'Ten geleide' te willen schrijven. De wieg van de hoofdpersoon van het voor u liggende boek heeft gestaan in Nieuw-Beijerland, slechts op een goede honderd meter afstand van de pastorie, waar ik tot op heden wonen mag. Geen wonder, dat de persoon van Beversluis mij in hoge mate boeit.

Dit boek voorziet in een behoefte. Immers, *ieder* weet, dat aan het wonderfeite van de vereniging van 'Ledeboerianen' en 'Kruisgezinden' in 1907 ten nauwste de naam van Ds. G. H. Kersten verbonden is. Als instrument in 's Heeren Hand is de jonge Kersten met zijn vele gaven van hart en hoofd gebruikt om bijeen te brengen, wat waarlijk bijeen behoorde. Veel minder algemeen bekend is het feit, dat Ds. Beversluis een even groot aandeel heeft gehad in het verblijdend samengaan der twee groeperingen. Was Kersten de stuwende kracht in de Gemeenten onder het kruis, Beversluis was het in niet mindere mate van de zijde der Ledeboerianen. Beide mannen waardeerden elkaar in hoge mate. Geen wonder! Zij hadden gemeen: ervaring in het onderwijs vóór de Heere hen riep tot het ambt; hetzelfde genadeleven, dat uit God is; tenslotte een sterk besef voor de noodzaak van een geordend kerkelijk leven.

Terwijl nu Ds. Kersten tot vandaag toe met achting onder ons genoemd wordt om hetgeen hij mocht doen in kerk, onderwijs en politiek, kennen velen (vooral van onze jonge mensen) ternauwernood de *naam* van Beversluis meer. Dat is te betreuren. Het is daarom een goede zaak, dat de schrijver van dit werk - in de verte nog familie van Beversluis - de ledeboeriaanse kruisgezant voor ons aan de vergetelheid heeft ontrukkt.

De schrijver neemt de lezer mee naar Nieuw-Beijerland, en tekent ons het milieu waarin Beversluis geboren werd. Wij maken kennis met het leven van de ledeboeriaanse gemeenten in de tijden van Van Dijke en Bakker. Wij leren de jonge Hendrik Beversluis kennen in die tijd in zijn leven, waarin de Heere hem te sterk wordt. Zijn betrekking bij de politie, zijn werk als onderwijzer - het trekt alles aan ons voorbij. Moeilijk en moeizaam is voor Beversluis de weg tot het ambt van herder en leraar geweest. Eenenvijftig jaar was hij reeds, toen hij pas als predikant te Rotterdam in de bediening van Woord en Sacramenten werd bevestigd. Véél eerder reeds was hij werkzaam geworden met het ambt. De oorzaak van deze 'vertraging' (ik spreek naar de mens!) was enerzijds gelegen in het feit, dat Beversluis in eigen, ledeboeriaanse kring dikwijls op onbegrip en tegenkanting stuitte, anderzijds toch ook wel in zijn (te) strak vasthouden aan het bekende 'linie'-principe. Niettemin: Gods tijd is de beste tijd. In 1901 wordt Beversluis predikant van de ledeboeriaanse gemeente te Rot-

Opgedragen aan:

Sarah Struck-Beversluis

en

Henny de Jongste-Huisman

Ontwerp omslag: Studio Blom - Barendrecht

© 1983 Uitgeverij Van den Berg, Zoutverkopersstraat 7,
3334 KJ Zwijndrecht. Tel. 078 - 10 09 11

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotocopiëren, microfilm of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN-nr. 90-6699-017-1.

terdam, de 'Slachthuis-kade-gemeente'. In deze tijd groeien de eerste moeizame toenaderingspogingen tussen Kruisgemeenten en Ledeboeriaanse gemeenten. Moeizaam! Want ondanks een diepe geestelijke verbondenheid waren er enige uiterlijke kwesties, die scheiding maakten. Men denke slechts aan de psalmberijming. Een apart hoofdstuk in dit boek is eraan gewijd.

Als echter de Heere werkt, wie zal het dan keren? De vereniging kwam tot stand.

Wij mogen gerust spreken van een wonder. Rotterdam 1907 zij voor ons samen een beschamend getuigenis, in een tijd, waarin het Sion Gods in Nederland steeds verder versplintert en verscheurt. Helaas was daar aanstonds al in 1907 het te betreuren feit, dat Ds. L. Boone zich aan het samsengaan onttrok. Voor Beversluis (immers óók ledeboeriaan!) moet dit een bittere slag zijn geweest, wellicht nog meer dan voor 'kruisdominee' Kersten. Het zette een domper op de door Beversluis met krachtige hand gepraesideerde synode. In de door hem gehouden synodepreek klinkt het verlangen door naar de waarachtige eenheid van hen, die Sion beminnen, en tevens iets van de (door hem persoonlijk doorleefde) schuld van de verbrokenheid van Gods kerk.

Ongedacht en onverwacht leidde Gods weg Beversluis in zijn levensavond naar de Verenigde Staten. Paterson werd zijn laatste gemeente. Moeilijke jaren braken na zijn emeritering daar nog aan. Langzaam werd zijn lichaam afgebroken; scherp als altijd bleef echter zijn geest en onverzettelijk zijn karakter. In hoge ouderdom mocht hij tenslotte in 1931 het loon van een getrouwe dienstknecht van Zijn Koning ontvangen.

Er ligt hier een stukje kerkgeschiedenis voor ons, dat men in de grote handboeken tevergeefs zoeken zal. Men spreekt tegenwoordig wel van de 'kleine' kerkgeschiedenis. Klein waren de gemeenten, eenvoudig de ambtsdragers, schaars de predikanten. En toch ..., welk een gróót werk heeft de Heere ook in de deze kleine kringen willen doen. Welk een innige vroomheid en een teer leven met God treffen wij onder niet te loochenen gebreken en tekorten dikwijls aan. Hoe arm steekt onze tijd - en wij mogen als predikanten wel zeggen: ook onze bediening - daarbij af. Jammerlijk is de in 1907 samenvloeiende stroom in onze dagen weer verdeeld. Het is een goede gedachte van de schrijver geweest, naast het door hemzelf geschrevene in zijn boek een plaats in te ruimen voor enkele medewerkers, afkomstig uit kerkelijke denominaties, die ontsproten zijn aan de gemeenten der ledeboerianen en kruisgezinden. Het bevestigt de gemeenschappelijke verbondenheid, die wij allen aan Beversluis hebben. De Heere vervulle ons met een diep heimwee naar de ware eenheid van hen, die bijeen *behoren*. Daartoe moge dit boek dienstbaar zijn!

Nieuw-Beijerland, zomer 1983

Ds. A. Moerkerken

Verantwoording

Het is mij een groot genoegen, dat - na bijna drie jaar arbeid - dit boek het publiek kan worden aangeboden. Een kerkhistorische studie over een man als Ds. Nicolaas Hendrik Beversluis bleek geen geringe opgave te zijn. Steeds verwijderde zich het eindpunt opnieuw. Dit vooral als gevolg van nieuwe primaire bronnen, die ik (her-)ontdekte, waaruit recent nog nimmer is geput. Zulke ontdekkingen inspireren! De belangrijkste zijn:

- a. onuitgegeven handschriften van Ds. Beversluis, berustend bij mevr. S. Struck-Beversluis te Prospect Park (V.S.);
- b. de preek over Rom. 14 : 19, uitgesproken op 9 oktober 1907 door Ds. Beversluis, als praeses van de eerste Synode van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland, berustend in de Dr. C. Steenblok-bibliotheek te Gouda;
- c. een uitvoerig manuscript - Overblijfselen van geheugenis - van de hand van de broer van Ds. Beversluis met vele herinneringen aan het ouderlijk gezinsleven te Nieuw-Beijerland, berustend bij mevr. G. Beversluis-Van der Burg te Zeist;
- d. het Reglement van orde uit 1903, waaronder de Ledeboerianen vier jaar hebben geleefd als kerkgemeenschap, berustend - tesamen met het originele(!) aanzoek tot vereniging van de Kruisgemeenten aan de Ledeboeriaanse gemeenten in 1907 - in het Kerkelijk Archief van de Oud Gereformeerde Gemeente van Nieuw-Beijerland;
- e. de 'schoenendoos van Janse' met ruim 200 brieven aan Ds. D. Janse uit de periode 1869-1902, berustend bij dhr. J. Janse te Middelburg;
- f. handgeschreven Notities over de Gereformeerde Gemeente Rotterdam-Slachthuis-kade - met in afschrift het verloren gegane Geschrift van Ds. L. van der Velde - door het gemeentelid dhr. G. Trouwborst, berustend bij dhr. A. Trouwborst te Gouda;
- g. notulen van kerkeradsvergaderingen, classicae, provinciale en algemene vergaderingen, berustend in de archieven van onderscheiden plaatselijke gemeenten;
- h. gemeentelijke-, regionale-, provinciale- en rijksarchieven.

Hierdoor werd ik in staat gesteld niet alleen een biografie samen te stellen over Ds. Beversluis in zijn persoon en ambt - tevens konden plaatselijke en landelijke facetten uit de 'kleine kerkhistorie' rondom deze toonaangevende Ledeboeriaan voor het eerst worden gereleveerd, dan wel in een nieuw licht worden geplaatst. Dit heb ik in de ondertitel van dit boek

tot uitdrukking willen brengen. Mede daardoor hebben de hoofdstukken een verschillend karakter gekregen; sommige verhalend (meer op Ds. Beversluis zelf gericht), andere kroniekmatiger van aard (het kerkelijk leven betreffend) en de overige meer beschouwend (handelend over aspecten). Overigens blijft ondergetekende geïnteresseerd in informatie - in welke vorm ook - rondom Ds. Beversluis. In het vervolgdeel, dat zijn verzamelde geschriften zal omvatten, kan zulks eventueel een plaats krijgen.

De titel 'Klacht en Jubel' is dezelfde als Ds. Beversluis aan zijn gedichtenbundel meegaf. Het leven van deze dienstknecht des Heeren - in zowel persoonlijk als ambtelijk opzicht - wordt mijns inziens hiermee juist gekenmerkt. Het is de weg van Gods kerk op aarde, mede in haar institutionaire openbaring. Dit boek geeft hiervan een bevestiging.

Al lezende komt men soms typische woorden tegen, die ik gebruikt heb terwille van de 'couleur locale'. Voorts treft men een aantal psalmverzen aan in Datheens berijming, die zo'n zeventig jaar lang een overheersende rol heeft gespeeld in het kerkelijk leven. Tal van strofen uit de gedichten van Ds. Beversluis bedoelen het verhaal te ondersteunen; zij zijn zowel concreet autobiografisch als illustratief gekozen.

Nimmer zou het tot deze uitgave zijn gekomen, indien ik niet de medewerking van velen zou hebben ondervonden. Dank past dan ook de ambtenaren van verschillende archiefinstellingen. Niet minder geldt dit de ambtsdragers uit gemeenten van onderscheiden kerkformaties, die mij inzage gaven in de kerkelijke archivalia dan wel mij inlichtingen daaruit verstrekten, zelfs vanuit Amerika; van hen meen ik uitdrukkelijk te moeten noemen de actieve ouderling B. Elshout van Franklin Lakes. Veel geduld vond ik bij de consciëntieuze bibliothecarissen van de Dr. C. Steenblok-bibliotheek te Gouda (Geref. Gem. in Ned.). Grote bereidwilligheid trof mij van de zijde van de enthousiaste bibliothecaris van de Theologische School te Rotterdam (Geref. Gem.). Ook de toegewijde medewerkers van de Bibliotheek van de Theologische Hogeschool aan de Oudestraat te Kampen (Geref. Kerken in Ned.) en de Vrije Universiteit te Amsterdam zeg ik hartelijk dank. Dit ook aan hen, die mij - soms zeldzame - foto's ter beschikking stelden na veel speurwerk. Met tal van personen werd gecorrespondeerd of een vraagesprek gevoerd, waarvoor mijn erkentelijkheid. Soms onvergetelijk zijn voor mij de uren met hoogbejaarde oudjes. Lang niet altijd zullen ze hun verhaal terugvinden; ze vertelden mij van de Godsontmoetingen in eigen leven ... Bejaarden, ook u breng ik dank!

Met name wens ik mijn waardering uit te spreken aan het adres van hen, die een zelfstandige bijdrage hebben willen leveren aan dit boek. Allereerst Ds. A. Moerkerken - docent 19e eeuwse kerkgeschiedenis aan 'Rotterdam' - voor zijn vriendelijk honoreren van mijn verzoek, dit werk bij de lezer in te leiden. De familie in Amerika is de predikant van de Gere-

formeerde Gemeente van Nieuw-Beijerland - het geboortedorp van Ds. Beversluis - hiervoor eveneens erkentelijk. Voorts Ds. M. Pronk van de Oud Gereformeerde Gemeente te Ede, die een waardevolle beoordeling heeft willen schrijven betreffende de prediking van Ds. Beversluis. Dan de heer E. Kooijmans uit Barneveld - neerlandicus aan de Van Lodensteinscholengemeenschap te Amersfoort - voor diens boeiende visie op Ds. Beversluis' poëzie. Beide laatsten hebben in mijn boek een leemte opgevuld, waarin ik op verantwoorde wijze zelf niet kon voorzien. Als laatste in deze rij noem ik de heer J. van den Berge uit Gouda voor zijn treffende pentekening van Ds. Beversluis in diens karakteristieke houding - naar een van zijn laatste foto's - op 73-jarige leeftijd.

Een woord van grote waardering komt verder toe aan de heer C. Huisman uit Gouda - mijn schoonvader - voor zijn opmerkingen en adviezen betreffende mijn concept-manuscript.

En dan ...: ik heb dit boek opgedragen aan Sarah Struck-Beversluis en Henny de Jongste-Huisman. Hiermede wil ik mijn dankbaarheid tonen voor beider aandeel. Aan Sarah, die mij in een ontmoeting en per brief bijzonderheden verstrekte over haar grootouders Beversluis, waarbij tevens autobiografische gegevens werden aangereikt. Tevens bemiddelden zij en haar man voor mij, om Amerikaanse informatie te verkrijgen. Aan Henny, mijn vrouw, die zich zoveel moeite getroostte, om mij terwille van dit werk te ontlasten. Tevens bood zij veel hulp bij het persgereed maken van dit boek. Voor mij betekende dat grote steun, voor haar een extra opgave. Gaarne prijs ik haar hierom.

Tot slot spreek ik de wens uit, dat door deze publicatie de herinnering aan Ds. Beversluis levendig zal worden gehouden. Het moge vooral uitnodigen tot een ernstige kennisneming van zijn nagelaten geschriften.

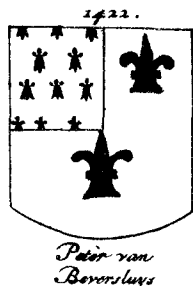
Gouda, 12 juli 1983

De schrijver

leven van Nicolaas Hendrik Beversluis wordt gekenmerkt door *klacht en jubel*; het is een leven van op en neer, van engte en ruimte.

Het wat zwakke jochie Hendrik - zo noemen zijn ouders hem - groeit op in een eenvoudig gezin, tesamen met vier zusjes: Adriaantje, Maartje, Hendrika en Johanna, en één broer: Krijn, de jongste. Vader Jan oefent het timmermansambacht uit in een werkplaatsje achter het huis. Boeren uit de omtrek voorzien hem van werk. Regelmatig zien de dorpsbewoners Jan Beversluis gekleed gaan in een zwart pak, witte borst en met een hoge hoed met krip (crêpe). Dan voltrekt zich de droeve plechtigheid van een begrafenis. De timmerbaas en doodkistenmaker is namelijk ook bidder (lijkbezorger), die de rouwstoeten leidt. Ondanks dit alles heeft zijn gezin het veelal niet breed. Maar moeder Adriana weet met weinig veel te bereiken. Letterlijk en figuurlijk knoopt zij de eindjes aan elkaar. Haar oude naaivak komt haar dan ook goed van pas; van gebruikte kleding wordt nieuw gemaakt. Ze is een zorgzame doorzetster voor haar kroost. Uiterlijk herinnert niets eraan, dat de moeder van Jan Beversluis, Maartje Los, lid is van een gezien notabelgeslacht op Nieuw-Beijerland. Nog minder is het te zien, dat de Beversluisen stammen uit het voornaam geslacht 'van Beversluys', afkomstig uit het gelijknamig gehucht onder Rotselaer, nabij het Belgische Leuven. Een prominent vertegenwoordi-

Het familiewapen van Peter van Beversluys, drossaert der Stadt en Lande van Breda. Beschrijving: linker vrij kwartier van hermelijn, het schild beladen met twee franse lelies; de gehele ondergrond in zilver, hermelijn en lelies in zwart (Van Goor).

ger uit dit geslacht is: Peter van Beversluys, in 1422 Drossaert der Stadt en Lande van Breda, die als zodanig tot de landadel moet hebben behoord.³

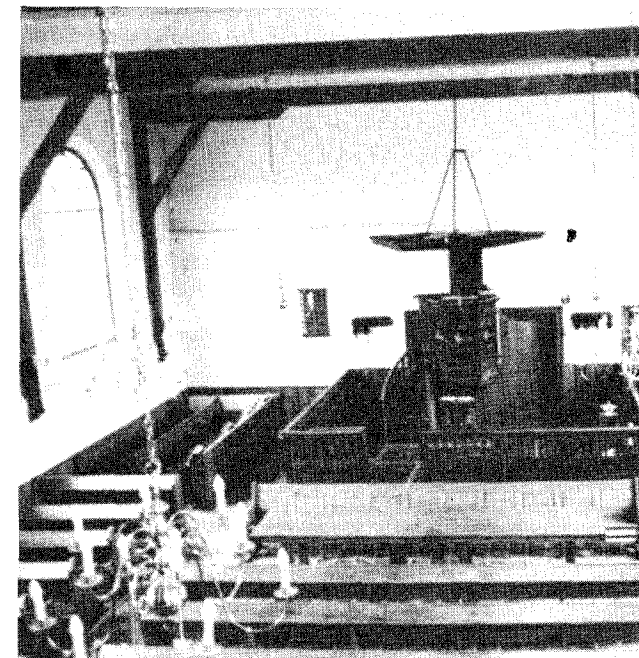
Van oudsher zijn de Beversluisen kerkelijk meelevende leden van de plaatselijke Hervormde Gemeente. Jan Beversluis fungeert zelfs eens als president-kerkvoogd.⁴ In die dagen staat daar als predikant Ds. P. J. Zaalberg, een man van vrijzinnige signatuur. Door diens hand ontvangt Nicolaas Hendrik het teken en zegel van het genadeverbond aan het voorhoofd. Maar - 'o, wonder van eeuwige vrije liefde!' - de Heere past aan de ziel van Hendrik Beversluis de betekende en verzegelde zaak van de doop ook toe door de werking van Zijn Geest.

Het zal omstreeks zijn elfde jaar zijn geweest, dat de levenslustige Hendrik reeds diepe indrukken over dood en eeuwigheid met zich begint om te dragen. Tot die tijd heeft hij geleefd zoals zovelen van zijn dorps-

makkers, waaronder Jan Roos. Zo weet hij zich later als 'oude vader' te herinneren in zijn autobiografisch⁵ gedicht 'De Pelgrim':

De lachende wereld boeide mijn zinnen,
Pakken en lasten kende ik niet.
Aarde en slijk alleen wild' ik minnen,
'k Zag geen ellende en vond geen verdriet.
Dart'lend en spelend versleet ik mijn dagen;
Geen kommer in 't hart en vreemd van het leed,
Dat als een worm, soms and'ren kan knagen;
Gelukkig en vrij in al, wat ik deed.⁶

Wanneer hij dit vastlegt, meent hij 'stropelend' en 'belaân onder een zwaar pak' de laatste treden van zijn levensweg te zetten. 'De ploeg is

Aan de voet van de Hervormde kansel ontving Hendrik het bondszegel van de H. Doop.

door 't gelaat gegaan', zo dicht hij. 'Amechtig' - getroffen door een be-roerte - 'is zijn spraak zwaar' en 'zijn zijn leden loom' geworden. Echter, zijn geest mag nog helder zijn, wanneer hij - 'terwijl zijn oog zich baadt in een traan' - zijn geestelijk reispad verhaalt. Een 'jonge zoon' heeft hem hiernaar gevraagd. Neen, geen leed zal het ooit uit zijn geheugen wissen. Op aangrijpende wijze vertelt hij de onverwachte ontmoeting, die hij als

kleine jongen heeft gehad met een kind van God. Deze man maakt de jonge Hendrik er opmerkzaam op, dat hij van nature de brede weg bewandelt. 'Ach, of ik mij bedroeg', zo spreekt de man hem ernstig aan:

Ellend' en verderf zijn u op de hielen;
En 't wraakzwaard des Heeren hangt boven uw hoofd.
O!, zoo ge niet leert voor den Heere te knielen,
Zult ge eeuwig verzengen door de vlam, die niet dooft.
De man ging nu voort. En ik stond verslagen.
Een donderwoord was mij door 't harte gegaan.
Wat kwam zoo op eens mijn vreugde verjagen?
Welk schutter lag zoo zijn pijl op mij aan?⁶

Zijn weg vervolgt hij nu 'met een open consciëntie', zo heeft hij meermalen onder andere aan zijn kinderen medegedeeld. 'O, nooit had ik nog op mijn einde geogd, maar nu viel de dood elk ogenblik aan. Al mijn daden veroordeelden mij'⁶, zo gewaagt hij. Een bijzondere ernst overmeestert Hendrik; een ernst, die hem zijn gehele leven is bijgebleven. De noodzakelijkheid van de waarachtige bekering klemt op zijn zo ontvankelijk geworden gemoed. Hendrik betoont grote eerbied voor Gods Woord:

Nu moest ik, mijn vriend!, den Bijbel gelooven;
'k Zocht daarin troost, maar vond dien er niet.
O, niets vermocht nu den vuurgloed te dooven,
Ontstoken door Hem, Die het harte doorziet.

Ja:

Mijn angst werd steeds meer, hoe ik las; hoe ik bad;
Mijn geweten kreeg slagen op slagen.
'k Was een, die Gods heilige wetten vertrad;
Gods gramschap en toorn moest ik dragen.⁶

Regelmatig bezoekt de jonge knaap de gezelschappen der vromen in het dorp, voor wie hij veel respect koestert. Met achting luistert hij naar deze eenvoudige kinderen des Heeren, wanneer zij iets vertellen van de leidingen, die de Heilige Geest met hen houdt. Ja, met jaloersheid ziet Hendrik op het geluk van deze godvrezenden, wanneer zij vrijmoedigheid vinden elkaar te onderhouden over de klacht en jubel, die zij ervaren in hun ziel. En: 'als Gods volk hem aansprak, was hij dikwijls zeer aangedaan'⁷, zo meldt zijn geliefde vriend en medebroeder Ds. G. H. Kersten in diens 'in memoriam' in 1931. Dit gezelschap - ontstaan in de vijftiger jaren van de vorige eeuw - wordt gevormd door een beperkt aantal mensen, die het in de Hervormde Gemeente van Nieuw-Beijerland niet langer kunnen stellen.

In de oude vaderlandse Gereformeerde Kerk - de Staatskerk - heerst in die dagen bijna overal een geest, die te karakteriseren valt als optimistisch wat haar mensbeeld en toekomstvisie betreft. Men gelooft veelal in zijn behoud door de betrachtting van de menselijke deugd en de toepassing van een zuiver denkende rede. Over God spreekt men in vage termen als 'Opperwezen', een woord afkomstig uit de 18de eeuwse Verlichting. Op de theologische leerstoelen zetelen hoogleraren, die de toekomstige dienaren van het Woord aanzetten tot een prediking van 'doet dat en gij zult leven, laat de zonde na en legt u toe op de deugd en neemt den Heere Jezus aan door het geloof'.⁸ Anderen zien Christus slechts als een navolgenswaardig voorbeeld, of geven een puur ariaanse voorstelling van Hem in betrekking tot God de Vader.⁹ Verdraagzaamheid is het credo van velen. Leertucht ontbreekt dan ook allerwegen!

De aloude schriftuurlijk-bevindelijke waarheid van de drie stukken - ellende, verlossing en dankbaarheid - heeft haar alleenrecht verloren in de kerk. Dat nu is de begeerde vrucht van de Haagse Synode van 1816 geweest. Dit college - bestaande uit 13 leden, door koning Willem I bijeengeroepen - heeft toen gesproken als ware het absoluut gezag. Bewust heeft het afstand genomen van het normatieve karakter van het kerkelijk akkoord van belijden: de Drie Formulieren van Enigheid. Met de ondertekening van de nieuwe proponentformule zweert de aanstaande predikant voortaan trouw aan de belijdenisgeschriften niet meer 'omdat' (quia) maar 'voor zover' (quatenus) deze overeenkomen met Gods Woord. Aan het oordeel van ieder individueel wordt overgelaten dit uit te maken. Deze formulering biedt weliswaar ruimte aan de waarheid, doch slechts op voorwaarde dat de waarheid de dwaling verdraagt. De verbindende kracht der belijdenisgeschriften is gebroken.¹⁰ Ten diepste is er zo sprake van een kerk ... zonder belijdenis.

En ook de Dordtse Kerkenorde van 1618-'19 is door deze zelfde Synode terzijde gesteld als kerkelijk regeerakkoord. Zij is vervangen door een Algemeen Reglement, waardoor de Gereformeerde Kerk wordt opgelost in het Hervormd Genootschap. De gereformeerde kerkregering is ingeruild voor een collegialistisch systeem. Naar gereformeerd kerkrecht komen de gemeenten van onderaf in synode bijeen; de gemeenten zenden hun afgevaardigden voorzien van een last of opdracht. Volgens het collegialistisch stelsel echter vormen afzonderlijke ambtsdragers een synode; eigener autoriteit regeren zij de kerk als opperbestuur!

Bij het verval van de kerk der 19de eeuw moet voorts genoemd worden de kwestie van de Evangelische Gezangen, waarvan het gebruik in 1807 eerst aanbevolen en daarna verplicht is gesteld in de eredienst. Voor sommigen komt daarbij nog de omstrede invoering van de Staatsberijming der psalmen van 1773, die ook wel inhoudelijke kritiek ontmoet. En wat te denken van de vier vragen, verplicht voor te stellen bij de voorbereiding of bediening van het Heilig Avondmaal?

Is het verwonderlijk, dat op vele plaatsen, waar vanaf de kansel 'stenen voor brood' worden gegeven, men zich afscheidt van de kerk en conven-

tikels sticht? Te meer, wanneer rechtzinnige en godvruchtige leraren als Hendrik de Cock (1834) en Lambertus Gerardus Cornelis Ledeboer (1840) het in de kerk onmogelijk wordt gemaakt.

Ook te Nieuw-Beijerland is het in die jaren kerkelijk droevig gesteld. De Ledeboeriaanse Ds. Marinus Ruben vertelt hierover: 'Zeer goed herinneren wij ons nog, hoe groot de onverschilligheid en roekeloos-

De Hervormde Kerk van Nieuw-Beijerland, waaromheen de dodenakker (thans zijn nog slechts enkele graven aanwezig).

heid destijds aldaar waren. De predikant van dat dorp bemoeide zich meer met allerlei rentmeesterschappen, dan met het waarnemen van zijn

ambt; terwijl hij bovendien van allen positieven godsdienst, gelijk men wel eens zegt, een geslagen vijand was. Wat wonder, dat ook de gemeente van alles, wat naar ernst en stichting zweemde, totaal ontbloot was. Het geleeke er meer op een heidendom dan op een christendom'.¹¹

Zaalbergs preken zijn inderdaad 'modern', onder meer door het ten beste geven van 'allerlei geforceerde zg. natuurlijke verklaringen van de Bijbelsche wonderen, vooral van die, welke het Nieuwe Testament vermeldt. (...) Hij stelde het Evangelie wel te veel en vooral te uitsluitend voor als van een groote ethische waarde'.¹² Kerkelijke tucht wordt door de ambtsdragers niet uitgeoefend; protesten van gemeenteleden hebben helaas geen enkele zin.

Voor enkelen wordt het duidelijk, dat op deze wijze de oude kerk op hun dorp ophoudt het zout der aarde te bevatten. Van Godswege voelen zij zich geroepen hun lidmaatschap van de Hervormde Gemeente op te zeggen. Zij achten zich gebonden tot trouw aan hun belijdenis, in leer en leven. Deze in maatschappelijk opzicht veelal minder bedeelde lieden vormen slechts een gering aantal. In de week zoekt men elkaar op. Dan gebeurt het wel, dat de geest van de psalmdichter over één of meerderen vaardig wordt en het opwelt uit de ziel:

Gij al die God vreest, weest toch stille,
Komt tot mij, hoort en wilt verstaan.
Want te verhalen heb ik wille,
Dat goed dat mij God heeft gedaan.
Als ik Hem heb gebeden klachtig,
Hij heeft mij haast verhoord voorwaar;
Dies heeft mijn tong oorzaak waarachtig
Hem te loven vrij openbaar.

(Petrus Datheen - Ps. 66 : 8)

's Zondags komt men samen in een huiskamer, waar een predikatie wordt gelezen onder leiding van de achtenswaardige timmerman Simon van der Wel. Van sabbatsheiliging is op het dorp in feite nauwelijks sprake. Hoon en verachting is dan het deel van deze 'mystieke dweepers en vechtlustige preciezen, die men in 't bijzonder fijnen scheldt'.¹³ Neen, van dit gezelschap moet de Nieuwbeijerlandse bevolking over het algemeen niets hebben. 'Het was ons somtijds hoogst bezwaarlijk om op Gods dag door de bende straatslijpers heen te dringen, om de kamer, waarin wij samen kwamen, te bereiken'.¹¹ Maar eenmaal binnen, dan is het goed. Met aandacht wordt geluisterd naar het voorlezen van de geschriften der vaderen.

Hoewel het 'overjarig koren' in deze weg tot teerkost is op het geestelijk reispad van Gods kinderen, is het een gezonde begeerte, dat het gezelschap uitziet naar de levende verkondiging van het Woord en de bediening van de Sacramenten. De Heere wil in deze nood voorzien. 'Men had in mijn dorp gehoord en gelezen over Ds. Ledeboer. En moeizaam en